

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 13 Sayı: 69 Mart 2020 & Volume: 13 Issue: 69 March 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2020.4038>

SOSYAL HİZMET MESLEĞİ VE EĞİTİMİ ÇERÇEVESİNDE FARKLILIKLARA SAYGI VE TOPLUMSAL CİNSİYET

RESPECT FOR DIVERSITY AND GENDER WITHIN THE FRAMEWORK OF SOCIAL WORK PROFESSION AND EDUCATION

Koray KORKMAZ*
Cengiz ÖZBESLER**

Öz

Sosyal hizmet, birey, aile, grup ve toplumların gelişmesine, değişmesine, özgürleşmesine, güçlenmesine, iyilik hallerinin artmasına katkı sağlayan bir meslektir. İnsan doğasının bir sonucu olan farklılık, küreselleşen ve değişen dünyanın yeni bir olgusu haline gelmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının, farklı insan gruplarının karşılaştıkları sorunlar ile toplumsal anlamdaki eşitsizlik ve ayrımcılıkların insanların yaşamlarına nasıl etki ettiğini anlama becerisine sahip olması gerekmektedir. Cinsiyetler arası biyolojik farklılıklardan ayrılarak, toplumsal olarak kurulan toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin toplum içindeki konumu ve rollerini belirler. Yine sosyal hizmet uzmanlarından mesleki yaşamlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yansımalarını anlamaları ve toplumsal cinsiyete duyarlı uygulamalar gerçekleştirmeleri beklenir. Sosyal hizmet uzmanlarının çalışmalarını farklılıkları gözeterek ve saygı duyan, toplumsal cinsiyet algısı yüksek bir anlayışla gerçekleştirmeleri mesleki açıdan kalite ile başarıyı artıracaktır. Mesleki kariyerlerinde toplumun dezavantajlı kesimleriyle çalışacak sosyal hizmet uzmanı adaylarının eğitim süreçlerinde çeşitli mesleki bilgi beceri ve değerleri edinmesi beklenmektedir. Farklılıklara saygı ve toplumsal cinsiyet konusunda duyarlı uygulamalar gerçekleştirebilme noktasında eğitim süreci içerisinde bu konulara yönelik vurgunun hangi ölçüde olduğu büyük önem arz etmektedir. Sosyal hizmet bölümlerine ve eğitimcilere, öğrencilerin farklılıklara saygı ile toplumsal cinsiyet konularını kapsayan iyi dizayn edilmiş bir program doğrultusunda eğitim almalarını sağlamaları anlamında görevler düşmektedir. Bu doğrultuda sosyal hizmet mesleği ve eğitimi çerçevesinde farklılıklara saygı ile toplumsal cinsiyet konusu ele alınacak ve tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Farklılıklara Saygı, Toplumsal Cinsiyet.

Abstract

Social work is a profession that contributes to the development, change, emancipation, empowerment, and well-being of individuals, families, groups and societies. Diversity, a result of human nature, has become a new phenomenon in the globalizing and changing world. Social workers need to be able to understand how the distress faced by different groups of people and social inequality and discrimination affect people's lives. Gender, which is established socially by separating from the biological differences between the sexes, determines the position and roles of men and women within society. Social workers are also expected to understand the reflections of gender inequality in their professional lives and to implement gender sensitive practices. If social workers perform their work with a high understanding of gender and respect for diversity, quality and success will increase from a professional standpoint. Candidates of social workers who will work with disadvantaged sections of society in their professional careers are expected to acquire a variety of professional knowledge, skills and values in their education processes. The extent to which the emphasis is on respect for diversity and gender in the education process is crucial for realizing sensitive practices. Social work departments and educators have a duty to ensure that students receive education in accordance with a well-designed program covering diversity and gender issues. In this regard, the issue of gender and respect for diversity will be discussed within the framework of social work profession and education.

Keywords: Social Work, Respect for Diversity, Gender.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, koraykorkmaz78@gmail.com

** Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, ozbesler@gmail.com

GİRİŞ

Sosyal hizmet mesleği geneli bakış açısıyla toplumun farklı kesimlerinden farklı yaşam durumlarının içinden gelen müracaatçı gruplarının sorunlarına ve karşılanmamış ihtiyaçlarına cevap vermeyi ve yaşam koşullarını daha iyi hale getirmeyi amaç edinir. Bu nedenle müracaatçıların yararına iyi ve başarılı uygulamaları gerçekleştirebilmek için farklı disiplinlerin farklı bilgi ve teorilerinden yararlanır. Thompson'a göre (2011, 184) başarılı, nitelikli yüksek standartlara sahip, iyi uygulamayı başarabilmek müracaatçıların durum ve koşullarında pozitif yönde değişimlere neden olurken, aksi durumdaki uygulamalar müracaatçıların yaşamlarında ailelerin parçalanması, damgalanma, ayrımcılık ve baskıyı pekiştirme, özgüven zedelenmesi gibi ciddi zararlara yol açan durumları yaratır. Söz konusu makaleye konu olan sosyal hizmetin farklılıklara saygı ve toplumsal cinsiyet eşitliği hakkında bilgi, bilinç ve farkındalığa sahip olmaması durumu sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçı grupları üzerinde olumsuz etkisi olan uygulamalar gerçekleştirmelerine sebep olabilir. Mesleki donanımları gereği sosyal hizmet uzmanlarının mesleki yaşamlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yansımalarını anlamaları ve toplumsal cinsiyete duyarlı uygulamalar gerçekleştirmeleri beklenir.

Thompson (2011, 84) zarar verici, tehlikeli uygulamaları rutinleşmiş, savunmacı, yenilgiyi kabul eden, kaotik ve baskıcı olmak üzere 5 gruba ayırır. Farklılıklara saygı ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile bağlantı kurulabilecek grup baskıcı uygulamalardır. Baskıcı uygulamalar belirli birey, grup ve topluluklarla ilgili kalıp yargılara sahip olma, müracaatçıların deneyimlediği ayrımcılığı koyultucu bir dil kullanımı, belirli ayrımcılık ve eşitsizlik durumlarını ayırt etmede başarısız olmak, kişisel gücü ve mesleki yetkiyi kötüye kullanma, müracaatçıların düşüncelerini dikkate almama gibi unsurlarla karakterize edilebilir.

Farklılıklara saygıyı içselleştirememiş sosyal hizmet uzmanlarının; müracaatçıların cinsiyet, yaş, özür olma, renk, ırk, toplumsal sınıf, dil, din, siyasal görüş ve cinsel tercih durumuna göre ayırım yapmaksızın değerlendirmede zorluk yaşayacağı ve nitelikli uygulamalar gerçekleştiremeyeceği düşünülmektedir. Yine toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışına sahip olmayan, ataerkilliğin yol açtığı eşitsizlikleri, baskı ve ayrımcılıkları yok etme ve eşitlikçi ilişkiler inşa etme yönünde bir arzusu bulunmayan sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçı şartları ve koşulları üzerinde baskıyı arttırıcı etkileri olan uygulamalar gerçekleştirecekleri öngörülmektedir. Uygulama alanlarında toplumun dezavantajlı, baskıya, ayrımcılığa eşitsizliğe maruz kalan gruplarıyla çalışacak sosyal hizmet uzmanı adaylarının eğitim süreçlerinde çeşitli mesleki bilgi beceri ve değerleri edinmesi beklenmektedir. Bu bağlamda makale özelinde ilk önce farklılığın ne olduğu, sosyal hizmette farklılıklara saygı ve sosyal hizmet eğitiminde farklılıklara saygı konuları işlenecektir. Ardından toplumsal cinsiyet, sosyal hizmette toplumsal cinsiyet, sosyal hizmet eğitiminde toplumsal cinsiyet konularına değinilecektir.

1. Farklılık Nedir?

İnsanın özünde ve doğasında bulunan bir olgu olan farklılıklar herhangi bir grup, topluluk veya örgüt içindeki insanların sahip oldukları farklı kimlik, coğrafi ve etnik köken, arka plan, deneyim, inanç, değer yargıları, yaş, cinsiyet, demografik yapı, iş deneyimi, fiziksel yeterlilik, eğitim durumu, aile durumu, kişilik, yaşam stili ve benzerlerinin karışımı olarak nitelendirilebilir (Okat, 2010). Çeşitli özelliklerle dünyaya gelen insanlar, belirli açılardan başkalarına benzemekte ve bazı yönleriyle onlardan farklılaşmaktadır. İnsanın doğumuyla birlikte sahip olduğu cinsiyet, deri-cilt rengi, ırkı, etnik kökeni, milliyeti gibi özellikler, onların diğer insanlardan hiçbir şey yapmaksızın farklılaşmalarına yol açmaktadır (Sürgevil, 2008). Toplumlarda yıllarca insanlardan aynı düşünen, davranan ve hatta nerdeyse aynı giyinen bireyler olarak var olmaları istenmiştir. Belli bir ideolojiyi benimseyen, bir gruba ya da örgüte dâhil olan, herhangi bir siyasal partiye üye olan bireylerden bir ideoloji, grubu, örgütü ya da siyasal partiyi temsil edecek ya da savunacak biçimde birbirlerine benzemeleri beklenmiştir. Ancak hiçbir baskı, düşünce ya da eylemin gücü farklılıkların somut olarak var olduğu, gerçeğini değiştirmeye yetmemiştir (Okat, 2010). İnsanların sahip oldukları fiziksel, çevresel ve kültürel farklılıkların mevcut olduğunu kabul etmek ve bu farklılıklarla birlikte kolay, uyumlu bir şekilde yaşayabilmenin yolları üzerine kafa yormak bu noktada önem arz etmektedir (Sürgevil, 2008). Gün geçtikçe fazlalaşan, farklılaşan, değişen ve gelişen kimlikler yaşadığımız dünyanın bir parçası, olgusu haline gelmiştir. Günümüzde insanlar her an "öteki", "diğeri" olarak gördüğü ve adlandırdığı insanlarla karşı karşıya gelme ihtimali ile hayatlarını sürdürmektedirler (Kacar, 2018). Mesleki yaşamlarında cinsiyet, yaş, özür olma, renk, ırk, toplumsal sınıf, dil, din, siyasal görüş ve cinsel tercih durumuna göre çok farklı nüfus gruplarıyla çalışan sosyal hizmet uzmanları farklılık kavramının merkezinde uygulamalar gerçekleştirmektedir. Sonraki bölümde sosyal hizmet ve farklılıklara saygı konusu tartışılacaktır.

2. Sosyal Hizmet ve Farklılıklara Saygı

Sosyal hizmette insani öznellikler ve farklılık kavramı, sosyal hizmetin mesleki etkinlik odağının toplumun farklı kesimlerinden gelen ve farklı yaşam durumlarında olan bireyler olması açısından önemlidir. İnsanların davranışları, düşünce yapıları kendilerini içinde buldukları geniş öznellikler içerisinde yaşam durumlarına ve içinde buldukları şartlara göre farklılık gösterebilir (Zastrow ve Krist-Ashman, 2014, 298). Doğrudan ve dolaylı uygulamaları ile birlikte birey, aile, grup, topluluk ve toplumların iyilik halini artırmaya odaklanarak gerçekleştirilen sosyal hizmet mesleği; farklılıklarla ve öznelliklerle dolu dünyamızda, mesleğin getirdiği sosyal hizmetin mesleki değerlerine uygun olarak, öznelliğe ve farklılığa saygı duymalı, güçlenmesi yolunda desteklemeli, sosyal adaleti gerçekleştirmeye gayret göstermelidir. Sosyal hizmet mesleği son çeyrek yüzyılda giderek değişen dünyada insan ve toplumların öznel ve kültürel bağlarına uzak kaldığı, batı eksenli bir perspektife odaklanmış olduğu gerekçesiyle eleştiriye maruz kalmıştır. Bu aşamada sosyal hizmetin, öznellik ile farklılıkları kabulü ve onlara karşı duyarlılığının artması ile değil, bu farklılıklar ile öznellikleri birer zenginlik olarak uygulamalarında canlı bir şekilde ele almasıyla daha insancıl ve verimli olabileceği hususu tartışılmalıdır. Bu yönüyle, farklılıklara saygıyı temel alan çok kültürcü sosyal hizmet uygulamasının uygulamaya aktarılması, geleneksel sosyal hizmet uygulamasının tektipleştirici yönelimini çoğulcu bir boyuta çevirmesi açısından önemli bir potansiyele sahiptir (Özgür, 2010).

Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği'nin (NASW) Sosyal Hizmet Uygulamalarında Kültürel Yetkinlik Standartları'na göre (2015) kültürel yetkinlik gösterme; öz farkındalık, kültürel tevazu, etkili uygulamanın merkezi olarak kültür ile farklılıkları anlama, kucaklama ve bağlılık gösterme olarak tanımlanır. Sosyal hizmet uzmanları toplum içindeki kendinin sahip olduğu imtiyazları ve gücü tanımalı, bunun çalışmalarında ve müracaatçı ile ilişkilerindeki oynadığı rolü ve etkiyi analiz etmelidir. Sosyal hizmet uzmanları çalıştığı toplumun tarihi, gelenekleri, değerleri, aile sistemleri, ırk ve etnisite grupları ile toplum içerisindeki göç ve mülteci statüsü, göçebe gruplar, din ve maneviyat, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve ifadesi, sosyal sınıf gibi boyutlarda bilgisini artırmalıdır. Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği (NASW) bireysel, kurumsal ve toplumsal üç kesişim alanında kültürel ve dilsel yetkinliğin sağlanmasını teşvik eder ve destekler. Kültürel yetkinlik; sosyal hizmet uzmanlarının kendi kültürel arka planlarını incelemelerini, ırk, etnisite, toplumsal cinsiyet, sınıf, cinsel yönelim, din, yaş, engellik gibi çeşitli kültürel deneyimlere sahip insanlara hizmet sunumunu geliştirme yönünde odaklanmalarını gerektirir.

Ülkemizde Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği tarafından yayınlanan "Sosyal Hizmet Mesleğinin Etik İlke ve Sorumlulukları" adlı belgede farklılıklara saygı ile ilgili aşağıda belirtilen ifadeler göze çarpmaktadır (<https://shsempozyum2014.baskent.edu.tr>):

Sosyal hizmet uzmanları insanlığın gelişimi için mesleki tutum, karar ve eylemlerinde aşağıda belirtilen temel ilkelerden hareket ederek hizmet verir:

- Her insanın kendine özgü bir değeri vardır ve bu değer onun saygı görmesini gerektirir.
- Sosyal hizmet uzmanları kendilerinin yardımına ve tavsiyesine gereksinim duyan herkese (cinsiyet, yaş, özür olma, renk, ırk, toplumsal sınıf, dil, din, siyasal görüş ve cinsel tercih durumuna göre ayırım yapmaksızın) mümkün olan en iyi hizmeti sunar.
- Sosyal hizmet uzmanı kültürü, kültürün insan davranışı üzerindeki etkisini ve toplumdaki işlevini anlamalı; her kültürün güçlü yönleri olduğunu kabul etmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanı müracaatçının kültürü hakkında bilgi sahibi olmalı; kültürel farklılıkları kabul etmeli ve duyarlı olmalı; hizmetleri sunarken müracaatçının kültürünü göz önünde bulundurarak davranmalıdır.
- Sosyal hizmet uzmanı sosyal farklılıkların doğasını, ırk, renk, etnik ve ulusal köken, cinsiyet, yaş, medeni durum, siyasal görüş, dinsel inanç, cinsel tercih, zihinsel ya da fiziksel özür gibi farklılıklara yönelik baskıları anlamaya çalışmalı ve bu konuda eğitim programlarına katılmalı ve kendini geliştirmelidir.

Görüldüğü üzere kültürel yetkinlik ve farklılıklara saygı, üstün sosyal hizmetin temel köşe taşlarından biridir. Farklılıklara saygı duymak ve kültürel olarak yetkin uygulamalar gerçekleştirmek, belirli insanların ve ailelerin spesifik kültürel, dilsel, sosyal ve ekonomik nüanslarını anladığınız anlamına gelir. Sosyal hizmet uzmanları, hem farklı insan gruplarının karşılaştıkları zorlukları hem de mevcut sosyal sistemlerimizdeki eşitsizliklerin yaşamları nasıl olumsuz etkileyebileceğini anlama becerisine sahip olmalıdır. Kültürel olarak yetkin ve farklılıklara saygı duyan sosyal hizmet uzmanları, toplumun ve hizmet ettikleri insanların iyiliği için hayati öneme sahiptir. Kültürel olarak yetkin, farklılığa saygıyı içselleştirmiş sosyal hizmet uzmanları, sorunlu durumları ve haksız toplumsal sınırları belirler, dil engellerini aşar ve etnik kökenler arasındaki aile dinamiğinin farklılığını anlarlar. Yaşlıların, engellilerin ve LGBTQ bireylerin

haklarına empati duyarlar. Sonuç olarak kültürel yetkinlik ve farklılıklara saygı, sosyal hizmetin paha biçilmez bir yanındır ve tüm örnek sosyal çalışmacıların bir özelliğidir (<https://socialworkmanager.org>). Farklılaşan ve gün geçtikçe artan dünya nüfusu, sosyal hizmet uzmanlarının çok çeşitli kültürel çeşitliliğe sahip vatandaşlara etkili bir şekilde hizmet verebilmesini gerektirir. Sosyal hizmetin değerleri, etik prensipleri ve uygulama standartları farklı müracaatçı kitleleri ile çalışabilmenin, sosyal hizmet uzmanının önemli becerilerinden biri olduğunu vurgular. Farklılıklara duyarlı sosyal hizmet uygulaması, müracaatçıyla birlikte ona uygun hizmetlerin planlanması ve sunumunda sosyal hizmet uzmanının kendi dünya görüşünün ve konfor bölgelerinin ötesine geçmesini gerektirebilmesi nedeniyle zorlu bir süreç olabilmektedir. Bu zorluk sosyal hizmet akademisyenlerinin farklılıklara saygı ile ilgili ders veya eğitimlerinde öğrencilerden dirençlerle karşı karşıya kalması açısından da yaşanabilmektedir (Davis, 2009). Bu doğrultuda sosyal hizmette farklılıklara saygı eğitimi tartışılacaktır.

3. Sosyal Hizmette Farklılıklara Saygı Eğitimi

Sosyal hizmet öğrencilerinin zenginleştirilmiş farklılık müfredatına maruz kalmalarını sağlamak onların kültürel olarak yetkin ve yeterli birer uygulayıcı olmalarına yardımcı olacaktır (Ando, 2017). Ancak sosyal hizmet eğitiminde “farklılık” konusu oldukça az yer kaplamaktadır. Sosyal hizmet öğrencilerine farklı etnik gruplarla çalışmak için ne tür bilgi ve beceriye sahip olmaları gerektiği yeterince açıklanamamıştır. Sosyal hizmetin, eylem odaklı bir şekilde öğrencilerin farklılıklarla çalışmaya yönelik değerlerini, teorik-pratik bilgi ve becerilerini geliştiren bir eğitim sistemine ihtiyacı olduğu ortadadır. Ayrıca sosyal hizmetin uygulamada da kendini yeniden gözden geçirmesi, “farklılıkları gözetken ve güçlendiren” çokkültürcü bir çerçeve benimsemesi gerekmektedir (Özgür, 2010). Sosyal Hizmet Eğitim Konseyi (CSWE) tarafından geliştirilen Eğitim Politikası ve Akreditasyon Standartları’nda (EPAS) (2015) farklılık konusuna yer verilmektedir. Söz konusu standartların ikinci yetkinliği “Uygulamada Farklılık ve Çeşitliliğe Bağlı Olmak”tır. Buna göre sosyal hizmet uzmanları farklılık ve çeşitliliğin insan deneyimini nasıl karakterize ettiğini ve şekillendirdiğini anlamalıdır. Farklılığın boyutları yaş, sınıf, renk, kültür, engellilik, etnik kimlik, cinsiyet, cinsiyet kimliği ve ifadesi, göç statüsü, evlilik statüsü, politik ideoloji, ırk, din ve maneviyat, cinsel yönelim gibi çoklu faktörlerin kesişiminin anlaşılmasıdır. Farklılığın sonuçları olarak bir insanın yaşamı baskıyı, ayrımcılığı, marjinalleşmeyi, yoksulluğu yabancılaşmayı kapsayabilirken, başka bir açıdan ise imtiyaza güce sahip olmayı içerebilir. EPAS’a göre sosyal hizmet eğitim programları insanlara çeşitlilik, farklılık ve saygının anlaşılmasının deneyimlendiği bir eğitim ve öğretim ortamı sağlamalıdır.

Sosyal hizmet öğrencilerini kültürel olarak yetkin ve yeterli uygulayıcılar olarak eğitmek çok kültürlü yüksek eğitimin baştaki hedeflerinden biri olmalıdır. Farklılık konularıyla ilgili kurslar hem eğiticiler, öğrenciler hem de fakülteler için büyük zorluklar taşır. Baskı, ayrımcılık, eşitsizlik konularındaki bazı ders materyallerini okumak, işitmek veya izlemek bazı öğrenciler için zor olabilir ve güçlü kişisel tepkilere yol açabilir. Bu tip materyallere maruz kalmak sosyal hizmet öğrencilerinin kendilerinin ve çevrelerinin sahip olduğu değerlerini ve inançları yeniden incelemelerine yol açabilir. Farklılık ile sosyal adalet eğitimi, baskı ve ayrımcılığın toplumdaki baskı ve ayrımcılığa herkesin nasıl katkı sağladığının, bazılarının yönelik imtiyazların, bazılarının yönelik ise baskıların nasıl sürdürdüğünün eğitimidir. Sosyal farklılıklara yönelik sosyal hizmet kurslarında her öğrencinin farklı yaşam deneyimlerin olduğuna yönelik bilincin hakim olduğu, öğrencilerin kendilerini açıkça ifade edebildikleri, karşılıklı paylaşıma dayalı bir öğrenmenin meydana gelebileceği ortamlar yaratılmalıdır (Brown ve diğerleri, 2010; Pugh, 2014). Sosyal hizmet eğitiminde birçok okul öğrencilerin farklılık eğitimi alabilmelerini, farklılıklar üzerine ayrı bir ders ya da kursa sahip olarak sağlamaya çalışmıştır. Bununla birlikte, farklılık konusunda ayrı bir kurs olsa bile, birçok önemli konuyu ele almak için yeterli zaman mevcut değildir ve en iyi niyetlere rağmen, farklılık konusu çoğu zaman yeterli dikkatin altındadır. Farklılık dersi; içeriğinde çatışmacı olmayan yaklaşımlar kullanılsa bile, güçlü duygusal tepkiler üretebilir. Ayrıca, öğretim üyeleri ile öğrenciler arasında ırksal, etnik, cinsiyet ve dini çeşitliliğin olmaması farklılık eğitimine bariyer oluşturabilir (Bertera ve Littlefield, 2003).

Uluslararası literatürde sosyal hizmet eğitiminde farklılıklara saygı konusunda online forumlar ve yaşantısal deneyime dayalı öğrenme olarak iki farklı yönteme rastlanmıştır. Brown ve diğerleri (2010) ırk, etnisite, sosyal sınıf, ekonomik statü, cinsel yönelim, yaşlanma ve engellilik gibi hassas konularla ilişkili açık diyalog ortamının sunulduğu “Online Çeşitlilik Forumu” adını verdikleri eş zamanlı olmayan, sınıf ortamındaki sosyal hizmette farklılık konularına yardımcı birer online öğretim metodu tasarlamışlardır. Araştırmacılar farklılık kursuna devam edip online foruma katılanlar ve katılmayanlar bağlamında yarı deneysel bir karşılaştırma yapmışlardır. Kurs sonucunda öz puanlamaya dayalı kazanımların öğrencilerin Online Çeşitlilik Forumu’nu kullanıp kullanmadıklarına göre değil, nasıl kullandıklarına göre değiştiği görülmüştür. Genel anlamda, sosyal hizmet öğrencilerinin Online Farklılık Forumu’na katılımları kültürel olarak yetkin ve yeterli uygulamadaki kritik bilgi, beceri ve değerlerin kazanımına olanak vermesi açısından

etkili olmuştur. Bertera ve Littlefield (2003) ise farklılık konularını tartışmak için iki web tabanlı forum üzerinde araştırma gerçekleştirmiştir. Veriler, 91 öğrencinin ve toplam internet kullanım bilgilerinin analizini içermektedir. Bu çalışma, elektronik forumların sosyal hizmet ve farklılık derslerinde sınıf içi öğrenmeye ek olarak yararlarını değerlendirmek için anonim forumlara katılan öğrencileri, yazar tarafından belirlenmiş forumlara katılanlarla karşılaştırarak çevrimiçi tartışma forumlarının etkisini karşılaştırması bakımından benzersiz olarak nitelendirilmektedir. Bulgular çevrimiçi tartışma forumuna katılımın aile ve komşular ile algılanan ilişkilerdeki gelişmelerin yanı sıra teknolojik yeterlilikteki gelişmelerle ilgili olarak faydalı olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra online forumda kimliğin tanınması, algılanan kültürel yetkinliklerin öğrenilmesi, gelişmiş ilişkiler, gelişmiş teknolojik yetkinlik, daha fazla algılanan dürüstlük ve farklılıklar konusunda daha düşünceli diyaloglar gibi çeşitli avantajlar yakalandığı belirtilmektedir. Bu bağlamda online forumların, sosyal hizmet öğrencilerinin farklılıklara saygı ile kültürel yeterliliği anlamaları ve benimsemelerine yardımcı olarak sınıf içi öğrenmeye katkı sağlayabildiği ifade edilmektedir. Başka bir çalışmada ise Ando (2017) yaşantısal deneyimlere dayalı bir programı okuyuculara aktarmıştır. Sosyal hizmet yüksek lisans programında çeşitli sosyal, kültürel geçmişe sahip fakülte üyelerinden, öğrencilerden ve toplum üyelerinden bir "Farklılık Komitesi"nin içerisinde bulunan Ando, komitedeki üyelerle farklı kültürel kutlamaların ve uygulamaların paylaşabileceği bir farklılık etkinliği fikrinden söz etmektedir. Bu etkinliğin yaşantısal öğrenmeyi, müracaatçı ve sosyal hizmet uzmanlarının sosyal hizmet uygulamasına getirebileceği benzersiz ve zengin deneyimleri en iyi şekilde değerlendirebilme konusunda ilham vermeyi içerdiğini aktarmıştır. Bu doğrultuda alan uygulamasında bulunan 116 sosyal hizmet yüksek lisans öğrencisi etkinliğe davet edilmiş, 24 kişi katılım göstermiştir. Film gösterimi, farklı gruplara ait istasyonlar, panel tartışmaları, grup çalışmaları, öğrenci geri dönüşleri gibi etkinliklerin yer aldığı etkinliğin sonucunda yapılan bildirimlere öğrenciler etkinliği farklılıklara saygı anlayışı kazanma konusunda başarılı, iham verici bulduklarını ifade etmişlerdir. Yine katılımcılar bildirimlerinde etkinliğin harika bir öğrenme ve öz yansıtma deneyimi sunduğunu, insanın kişiliğinin oluşumunda kimliğin ve geleneğin önemini daha iyi anladıklarını belirtmişlerdir. Bu etkinlik sonucunda yaptığı değerlendirmede Ando (2017); yaşantısal öğrenmenin farklılık konularına yönelik öğrencilerin dirençlerine karşı koyabileceğini ve onları derin diyaloga, öz yansıtmaya ve aktif katılıma teşvik edeceğini ifade etmiştir. Düzenledikleri farklılık etkinliğine benzer aktivitelerin kısa sürmesine rağmen uzun etkilere sahip olduğu, etkili ve verimli bir şekilde öğretimin zor olduğu bu alanda en etkili araçlardan birinin yaşantısal öğrenme olduğu belirtilmektedir. Ancak bu yaklaşım eksersiz ve aktivitelerden fazlasını gerektirir. Yaşantısal öğrenmede önemli noktalardan biri grup çalışmasıdır. Baskı, insan ilişkilerinde meydana gelen insan farklılıklarının bir sonucu olduğu için grup çalışmaları sosyal hizmet öğrencilerinin farklılıklara yönelik anlayış geliştirilmesinde önemli rol üstlenebilir. Grup çalışmalarında, grup üyelerinin öz yansıtmaları ve yaşantılara dayalı paylaşımların olması farklılık konusundaki karşılıklı anlayış ve etkileşimin oluşunda bir kaynak sağlayacaktır.

Sosyal hizmet eğitimcileri ders müfredatlarının insan farklılıklarının üzerine eğilmesi konusunda zorlanabilmektedir. Farklılık konuları ırkçılık, cinsiyetçilik, engelli karşıtlığı gibi pek çok insan farklılıklarına dayalı kavramlar içermektedir. Bunun dışında sosyal hizmet dersleri adaletsizlik, eşitsizlik, baskı gibi toplum içerisine gömülü eleştirel tartışmaları kapsayan dersleri içerir. Farklılıkları tanıtmak ve sunmak için yeterli hazırlığa ve eğitimsel stratejilere sahip olmayan eğitimciler, öğrencilerden örtülü veya açık bir dirençle karşı karşıya kalabilmektedir. Ancak iyi tasarlanmış, yaratıcı, etkili ve yaşantısal deneyimlere dayalı bir öğrenme ortamı sağlayan eğitimciler, öğrencilerin farklılıklar konusundaki önyargılarını azaltmakta, bilgi-beceri-değer üçlüsü bağlamında sosyal hizmet mesleği ve bilimine uygun bir anlayış kazanılmasında etkili olmaktadır (Ando, 2017). Sosyal hizmet eğitimi, öğrencilerin farklılıklara saygı ile duyarlılığı artıran bir değerler bütünü içinde şekillendirilmelidir. Eğitim sürecinde farklı derslerde sosyal hizmet öğrencileri ayrımcılığa, baskıya ötekileştirilmeye maruz bırakılan kadın, çocuk, genç, yaşlı, göçmen, gibi müracaatçı gruplarının psikososyal ve kültürel özellikleri konusunda bilinçlendirilmelidir. Müfredat programlarında yer alan kuram, etik, insan davranışı ve sosyal çevre gibi derslerde özellikle insan hakları, kendi kaderini tayin, farklılıklara saygı gibi en temel insani ve mesleki değerlere yönelik öğrenci farkındalığı yükseltilmeye çalışılmalıdır. Sosyal hizmet uzmanlarının tutum ve davranışlarının "yaş, özürlü olma, renk, ırk, cinsiyet, dil, din, siyasal görüş ve cinsel tercih durumuna göre ayırım yapmaksızın şekillenmesi ve mümkün olan en iyi hizmetin sunulması" sosyal hizmet mesleğinin değer bütünü anlamında önemle aktarılmalıdır (Duyan ve diğerleri, 2011).

4. Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet terimleri sıklıkla birbirinin yerine kullanılmasına rağmen birbirlerinden farklı anlamlara sahiptirler. Cinsiyet terimi X ve Y kromozomlarının belli bir dizilişi üzerine temellenen kadın ve erkek biçimindeki sınıflandırmaya atıfta bulunur. Toplumsal cinsiyet terimi ise

insanların biyolojik farklılıklara yükledikleri ve kadınlık ile erkeklik hakkındaki fikirlerle ilişkilendirdikleri anlamlarda yatan toplumsal olarak oluşmuş farklılıklara atıfta bulunur. Bu duruma örnek verilirse birçok toplumda kadınlık; sadakat, şefkat, paylaşma, hoşgörü, merhamet, sezgi gibi niteliklerle ilişkilendirilir. Erkeklik ise rekabet, liderlik, otorite, cesaret, kararlılık, onur gibi özelliklerle nitelendirilir. Cinsler arasında oluşan bu düşünsel rol farklılıklarının kökeni biyolojik farklılıklardan öte tarihsel, kültürel, sosyal dinamiklere dayanmaktadır (Sheafor ve Horejsi, 2012, 116). Dünya Sağlık Örgütü'ne göre toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeklerin toplumsal olarak yapılandırılmış özelliklerini ifade eder. Örneğin, kadın-erkek gruplarının normları, rolleri ile ilişkileri toplumdan topluma değişir ve değiştirilebilir. İnsanların çoğu erkek ya da kadın olarak doğsa da, hanelere, topluluklara ve iş yerlerinde aynı ya da zıt cinsiyetten başkalarıyla nasıl etkileşime girmeleri gerektiği de dahil olmak üzere uygun normlar ile davranışlar öğretilir. Bireyler veya gruplar belirlenmiş cinsiyet normlarına "sığdıramadıklarında" sık sık damgalanmaya, ayrımcı uygulamalara veya sosyal dışlanmaya maruz kalırlar. Sonucunda, bunlar sağlığı olumsuz yönde etkiler (<https://www.who.int>). Toplumsal olarak kurulan toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin toplum içindeki konumu ile bu bağlamda rollerini belirler. Yani toplum içinde kadın ve erkeğin, özel-kamusal alanda nasıl bir yer edineceği, toplumsal hayatta nasıl bir boyutta katılabileceğini toplumsal cinsiyet belirler (Ökten, 2009). Toplumsal cinsiyet kavramı, derinliği ve etkileri aynı olmamakla beraber bugün dünyanın pek çok ülke ve toplumunda görülebilen bir eşitsizlik sorundur. Toplumsal cinsiyete bağlı olarak erkek ile kadına biçilen rol, değer, kalıp yargılar basamak olarak erkeğin 'üstte ve önde' olması nedeniyle ayrıstırıcıdır. Kadın, biyolojik temelde belirlenmiş cinsiyetinden tamamen bağımsız olarak toplumsal olarak belirlenmiş cinsiyetinden ötürü erkekten ayrı, ötede, öteki olarak görülmekte ve tutulmaktadır. Kadınlık, erkeklik konumunun olanak ve izin verdiği müddetçe erkek egemen kültür tarafından oluşturulmuş bir kurgu olarak kalmaktadır (Bingöl, 2014). Özetle toplumsal cinsiyet, bireyin belli bir cinsten olduğuna ilişkin bilgiye, bu bilgi dâhilinde olmak üzere toplumsal bağlamda bireyden beklenenlere ve toplumda bireye atfedilen konum ve rollere işaret eder (Vatandaş, 2007). Toplumsal cinsiyetin yarattığı eşitsizlikler sosyal hizmetin temel ilkeleri olan insan hakları ve sosyal adalet ile yakından ilişkilidir. Bir sonraki bölümde toplumsal cinsiyet ve sosyal hizmet ilişkisi detaylandırılacaktır.

5. Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Hizmet

İnsanları anlama ve değerlendirmede toplumsal cinsiyetin, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın, toplumsal cinsiyet temelli kalıpyargıların farkına varmak büyük önem taşır. Sosyal hizmet uzmanları toplumsal cinsiyetin yansımalarını, bireyin davranışlarını ve düşüncesini nasıl etkilediğini anlamalıdır. Toplumsal cinsiyet, çeşitliliğin kritik türlerinden biridir (Zastrow ve Krist-Ashman, 2015, 268). Sosyal hizmet uzmanları, aktif olarak toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önlemeyi amaçlayan programlara katıldıklarından kadınların baskı ve ayrımcılığa uğraması, toplumsal cinsiyet eşitliği, kaynakların eşit dağılımı konuları ile uygulama sürecinde sıklıkla karşılaşmaktadırlar. Sosyal hizmetin toplumsal cinsiyet eşitsizliğin yol açtığı sorunlarla mücadele edebilmesi toplumsal cinsiyete duyarlı sosyal hizmet uygulamalarından geçmektedir. Toplumsal cinsiyete duyarlı sosyal hizmet uygulamaları toplumsal cinsiyetin bireyin yaşamında ortaya çıkardığı durumları ayırt edebilmeyi ve bu farkındalığı sosyal hizmet uygulamalarına yansıtmayı gerektirmektedir (Akçay ve Başer, 2018, 288). Günlük hayatın anahtar bir özelliği olmasına rağmen, sosyal hizmette toplumsal cinsiyet sosyologların bazen adlandırdığı gibi "görülen ama fark edilmeyen" bir durumdadır. Bu anlamda toplumsal cinsiyetin eğitimde ve mesleki uygulamalarda çoğu zaman görmezden geldiği ya da sınırlı bir şekilde teorize edildiği söylenebilir. Örneğin sosyal hizmet kadın domine bir meslek olmasına rağmen, üst düzey roller orantısız bir şekilde erkekler tarafından işgal edilir. Ruh sağlığı hizmetlerinde, yaşlı istismarı, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olaylarında toplumsal cinsiyetin etkisi görmezden gelinilmekte, görülse bile erkekler ve kadınlara farklı şekilde muamele gösterilmesi önerilmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının bütünüyle toplumsal cinsiyete yönelik algıları ve tutumları müracaatçılara yönelik bakış açılarını değiştirebilmektedir. Çocuğa yönelik bir cinsel istismar olayını düşünürsek, sosyal hizmet uzmanının bu olayın gerçekleşmesinde çocuğunu koruyamadığı için annenin başarısız olduğunu düşünmesi, babayı görmezden gelmesi durumu toplumsal cinsiyetin uygulamada tezahürüne bir örnektir. Bu ve buna benzer pek çok olay meydana gelebilmekte ve sonuçta örselenen müracaatçılar olmaktadır (Hicks, 2015).

Anand'a göre (2009) sosyal hizmet uzmanlarının gerçekleştireceği uygulamalarla toplumda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik yapabileceği pek çok şey vardır. Bunlara örnek olarak;

- Kız çocuklarının okula kaydedilmesi, okuldan kopmalarının azalması için ailelerle ve çocuklarla çalışma.
- Kadınların ve kız çocuklarının kendi hakları konusunda farkındalıklarını, öz güvenlerini, öz saygılarını, özerk karar verme ve liderlik becerilerini artırmalarını destekleme.

• Ders kitaplarının toplumsal cinsiyete duyarlı hale gelmesi ve geleneksel cinsiyet kalıp yargılarının ortadan kaldırılması konusunda rol oynama.

• Ücretsiz yasal yardım, sığınma evleri, şiddete uğramış kadınlar için sağlık bakımı, meslek kazandırma kuruluşları, açık okul, yetişkin eğitimi gibi kaynakların tanımlanması ve harekete geçirilmesinde aracı olarak rol üstlenme.

• Farkındalık artırıcılar olarak, odak grup çalışmaları, çalıştaylar, düzenli aralıklarla ve ilişkili konularda düzenlenen seminerlere öncülük etme.

• Şiddet mağdurlarına danışmanlığı, krize müdahaleyi ve sevkleri sağlama.

• Özel polis birimlerinin oluşumu ve güçlendirilmesi, polisi toplumsal cinsiyet konuları, kadınlarla ilgili kanunlar konusunda duyarlılaştırma.

• Sadece cinsiyet sembolü ya da geleneksel rollerin ötesinde kadının medya yansımalarını daha iyi ve geniş hale getirme.

• Kanun yapıcılar, okul idarecileri-öğretmenleri, kolluk kuvvetleri, toplum üyeleri, medya personeli, doktorlar gibi gruplara yönelik toplumsal cinsiyet duyarlılaştırma programları yürütme ve organize etme.

• İhtiyaç temelli mevzuatlar formüle etme, adli yaptırımları basitleştirme.

• Kadın işbirliklerini ve resmi olmayan grupları güçlendirme, onları davaları için savaşmaları, güçsüzlerin sesi olmaları için motive etme.

• Toplum içerisinde uyanık izleme grupları olarak hizmet edecek herhangi istismar vakalarında ortaya çıkacak ve etkili bir şekilde mücadele edecek baskı grupları yaratma. Bu gruplar; sokak oyunları, kukla şovları, mitingler, toplantılar, toplumsal cinsiyet konusunda farkındalık yaratıcı odak grup çalışmaları hazırlayabilir.

• Mevzuatları yeniden düzenlemek için savunucu gruplar biçimlendirme.

• Polis, yargı, okul, medya, sağlık sistemi ve gelişen destek hizmetleri ile (açılan kreşler, çalışan kadın pansiyonları, anne-çocuk bakım merkezleri gibi) ağ kurma.

• Kadına yönelik şiddetin nedenleri, sonuçları, maliyeti, çözümü, boyutu, ırk, etnisite, ekonomik statü, meslek ve diğer faktörlerle bağlantıları ile boyutu konusunda araştırmalar yapma.

Cinsiyeti, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim ayrımı yapmaksızın bireylerin tüm haklardan eşit olarak faydalanmasını temel alan toplumsal cinsiyet eşitliği, sosyal hizmet mesleğinin temel ilkelerinden ayrı tutulmaması gereken bir kavramdır. Sosyal hizmet uzmanları; hiçbir kişi ya da kuruma, cinsiyet, yaş, dil, inanç, ırk, sınıf, renk, siyasal görüş, kültür, fiziksel-zihinsel farklılıklar ve cinsel yönelimlerine göre ayrımcılık yapmadan müdahalelerini planlamak durumundadır (Karataş, 2018). Aksi yönde uygulamalar baskıcı ve ayrımcı pratiklerin pekiştirilmesine ve güçlenmesine neden olacaktır. Bu olumsuz duruma engel olmanın yolu sosyal hizmet eğitiminde toplumsal cinsiyet konusuna yoğunlaşmaktan geçmektedir (Akçay ve Başer, 2018, 295). Bu anlamda sosyal hizmet uzmanı adaylarının eğitim süreçlerinde çeşitli mesleki bilgi beceri ve değerleri edinmesi beklenmektedir. Sosyal hizmet eğitimi sürecinde toplumsal cinsiyet eğitiminin durumu bir sonraki bölümde tartışılacaktır.

6. Sosyal Hizmette Toplumsal Cinsiyet Eğitimi

Sosyal hizmet eşitsizlik, baskı ve ayrımcılığa karşı mücadele sergilemektedir. Bu anlamda sosyal hizmet uzmanlarının bir görevi de cinsiyetçi toplum yapısıyla mücadele etmektir. Bu mücadelede bilinçli hareket edebilmek için önce sosyal hizmet uzmanı adayları olan öğrencilerin eğitim alması gerekir. Ancak bu şekilde önce kendi yaşamlarında toplumsal cinsiyet farkındalığı edinirler. Böylece gelecekte meslek hayatlarında karşılaşacakları müracaatçıların ihtiyaçlarına cinsiyet ayrımı yapmadan yanıt verebilirler. Müracaatçıların cinsiyetçi toplum yapısına karşı bilinçlendirebilir ve toplumsal yaşamda dezavantajlı taraf olan gruplara yönelik çalışmalar yapabilirler (Gürey, 2017).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili öğrencilerin bilgi düzeyi ve farkındalığının nasıl artırılacağı, bu konulara müfredat içerisinde nasıl ve ne kadar yer verileceği sosyal hizmet akademik çevreleri için önemli bir tartışma konusu olmalıdır. Toplumsal cinsiyetin dinamiklerini daha derinlemesine anlayabilmeyi ve kapsamayı ele almak için çeşitli öğretim yöntemleri ile müdahaleleri konusunda ek araştırmalara olan ihtiyaç belirgindir. Örneğin, deneyimsel, maruz kalma ile didaktik öğretim yöntemlerinden hangisinin daha etkin bir şekilde öğrencilerin önyargılı tutumları ve biçimleri arasındaki bağlantıları anlamalarına yardımcı olacağı incelenmelidir. Toplumsal cinsiyete yönelik farkındalık ve olumlu yönde algısal değişim kendi başına sosyal hizmet eğitiminin önemli sonuçlarından olacaktır (Black ve diğerleri, 1998). Profesyonel sosyal hizmet eğitiminin toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili teorik ve pratik içeriği kapsamı genel bir anlaşma konusudur. Sosyal hizmet eğitimi toplumsal cinsiyetin müracaatçı gruplarının durumları ile

sorunlarına nasıl yansıdığı konusunda pratik yapmak için standartlar geliştirmelidir. Eğitimciler genel anlamda toplumsal cinsiyete yönelik tutumlarından ziyade öğrencilerin beklenen profesyonel tutumlarını değiştirmeye odaklanmalıdır (Oles ve diğerleri, 1999). Toplumsal cinsiyete duyarlı bir müfredat sağlanması için sosyal hizmet eğitiminin epistemolojik çerçeveleri ile pedagojik stilleri yeniden yapılandırılmalı, formüle edilmeli, eğitim müfredatında güncelleştirmeler ve güçlendirmeler yapılmalıdır (Tice, 1990). Bu noktada yapılacak güncelleştirmelerde akademisyen, sosyal hizmet uzmanları ve öğrencilerin etkileşimi önemlidir. Akademi ve uygulama arasındaki aktarım ve paylaşım teori-pratik uyumunun sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Sosyal hizmet eğitim programlarında toplumsal cinsiyet dersinin zorunlu olması ve alanda hizmet içi eğitimlerinin yaygınlaştırılarak verilmesi gibi durumlar farkındalığı ve olumlu uygulamaları artıracaktır (Akçay ve Başer, 2018, 295). Sosyal hizmet eğitiminde, toplumsal cinsiyet hakkında farkındalık artırıcı, duyarlılık geliştirici dersler ve uygulamaların yanında feminist eleştirel bakışın kazanımına yönelik kuramların anlatımına da daha sık yer verilmelidir (Demirci, 2015). Aynı zamanda dünyada bu alanda başarı sağlamış ülkelerin çalışmalarının incelenerek, ülkemiz eğitim sistemine uyarlanması önerilebilir (Gönenç ve diğerleri, 2018).

Son olarak toplumsal cinsiyet rollerinin bireyler, gruplar, topluluklar üstündeki etkisini anlamak amacıyla müfredat dışında seminerler, çalıştaylar, radyo-televizyon programları, kamu spotlarının düzenlenmesi bu noktada katkı sağlayabilir. Evliliklerde kadın ile erkek arasındaki eşitlikçi paylaşımının sağlanabilmesi için aile danışmanlığı gibi hizmetler yaygınlaştırılabilir (Kurtuluş, 2019).

Sonuç

Farklılık; küreselleşen, değişen ve gelişen dünyanın yeni bir olgusu haline gelmiştir. İnsan hakları ile sosyal adalet ilkelerini temel alan sosyal hizmet; cinsiyeti, yaşı, engel durumu, rengi, ırkı, toplumsal sınıf ve statüsü, dili, dini, siyasal görüşü ve cinsel yönelimi birbirinden çok farklı nüfus gruplarıyla çalışmakta ve onların iyilik halini artırmaya yönelik uygulamalar geliştirmektedir. Bu nedenle farklılıklara saygı konusu sosyal hizmet literatüründe son dönemde dikkat çeken bir konu haline gelmeye başlamıştır. Ulusal ve uluslararası düzeydeki meslek örgütleri de bu anlamda farklılıklara saygı konusuna standartlarında değinmiş, sosyal hizmet uzmanlarının, farklı insan gruplarının karşılaştıkları zorlukları ve toplumsal yaşama yansıyan eşitsizliklerin insanların hayatlarına nasıl etki ettiğini anlama becerisine sahip olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Uygulama alanlarında toplumun dezavantajlı gruplarıyla çalışacak sosyal hizmet uzmanı adaylarının eğitim süreçlerinde çeşitli mesleki, bilgi beceri ve değerleri edinmesi beklenmektedir. Sosyal hizmet öğrencilerinin iyi dizayn edilmiş bir farklılık müfredatı çerçevesinde eğitim almalarını sağlamak onların farklılıklara duyarlı, kültürel olarak yetkin ve yeterli birer uygulayıcı olmalarına yardımcı olacaktır.

Makalenin diğer odak noktası olan toplumsal cinsiyet, genetik cinsiyetten farklı olarak, insanların genellikle aile etkileşimleri, medya, akranlar ve eğitim de dahil olmak üzere çevrelerine tepkileri çerçevesinde gelişir. Toplumsal olarak kurulan toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin toplum içindeki rollerini belirler. Sosyal hizmet uzmanlarının bireyler, aileler, gruplar ve toplumlarda, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı sorunlar ile mücadele edebilecek uygulamalar geliştirebilmesi gerekmektedir. Bu anlamda sosyal hizmet eğitiminde toplumsal cinsiyet ile ilgili öğrencilerin bilgi düzeyi ve farkındalığının nasıl artırılacağı analiz edilmeli ve bu konu akademik çevrelerde önemli bir tartışma konusu olmalıdır. Gelecek yıllarda sosyal hizmet uzmanlarının gerçekleştireceği uygulamalarla toplumda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalarda öncü rol üstlenmesi ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçay, S. ve Başer, D. (2018). Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Hizmet Dersinin Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algısına Etkisi. Yamaner, F. ve Eyüboğlu E. (Ed.). *İnsan, Toplum ve Spor Bilimleri Araştırma Örnekleri*, içinde (s. 287-297), Ankara: Nobel Yayınevi.
- Anand, M. (2009). Gender in Social Work Education and Practice in India. *Social Work Education*. 28(1). s. 96-105.
- Ando, S. (2017). Teaching Note-Inclusion of Diversity Content in MSW Curriculum Using A Diversity Event. *Journal of Social Work Education*, 53(1). s. 72-78.
- Bertera, E. M. ve Littlefield, M. B. (2003). Evaluation of Electronic Discussion Forums in Social Work Diversity Education: A Comparison of Anonymous and Identified Participation. *Journal of Technology in Human Services*. 21(4). s. 53-71.
- Black, B., Oles, T. P. ve Moore, L. (1998). The Relationship Between Attitudes: Homophobia and Sexism Among Social Work Students. *Affilia*. 13(2). s. 166-189.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 16(1). s. 108-114.
- Brown, M. Bertera, M. E. ve Lee, E. K. O. (2010). The Use of an Online Diversity Forum to Facilitate Social Work Students Dialogue on Sensitive Issues: A Quasi- Experimental Design. *Journal of Teaching in Social Work*. 30(3). s. 272-287.
- Council on Social Work Education (2015). Education Policy and Accreditation Standards for Baccalaureate and Master’s Social Work Programs.
- Davis, T. S. (2009). Diversity Practice in Social Work: Examining Theory in Practice. *Journal of Ethnic And Cultural Diversity in Social Work*, 18(1-2). s. 40-69.

- Demirci, M. S. (2015). *Toplumsal Cinsiyet Açısından Yeniden Evlenmeler: Kadın ve Erkekler Gözünden Niteliksel Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Duyan, V., Tuncay, T., Sevin, Ç. ve Erbay, E. (2011) Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Eşcinselliğe Yönelik Tutumları: Bir Atölye Eğitiminin Etkileri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 22(2). s. 7-18.
- Gönenç, İ. M., Topuz, Ş., Sezer, N. Y., Yılmaz, S. ve Duman, N. B. (2018). Toplumsal Cinsiyet Dersinin Toplumsal Cinsiyet Algısına Etkisi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1). s. 22-29.
- Gürey, B. (2017). *Sosyal Hizmet Uzmanı Adaylarıyla Yapılan Toplumsal Cinsiyet Çalışmalarında Yaratıcı Drama Yönteminin Kullanılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Yaratıcı Drama Programı, Ankara.
- Hicks, S. (2015). Social Work and Gender: An Argument for Practical Accounts. *Qualitative Social Work*. 14(4). s. 471-487.
- Kacar, M. (2018). *Sınıf Öğretmeni Adaylarında Çok Kültürlü Kişiliğin Farklılıklara Saygı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Karataş, C. P. (2018). *Sosyal Hizmet Uzmanlarının Toplumsal Cinsiyet Konusundaki Tutum ve Görüşleri: İstanbul Araştırması Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Kocaeli.
- Kurtuluş, E. (2019). *Kadın Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi ve Olumsuz Değerlendirme Korkusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
- National Association Of Social Workers (2015). Standard and Indicators for Cultural Competence in Social Work Practice.
- Okat, B. (2010). *Örgütlerde Farklılıkların Yönetimi ve Farklılık İklimine Kuramsal Bir Yaklaşım*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Oles, T. P., Black, B. M. ve Cramer, E. P. (1999). From Attitude Change to Effective Practice. *Journal of Social Work Education*. 35(1). s. 87-100.
- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, 2(8). s. 302-312.
- Özgür, Ö. (2010). Çokkültürcü Sosyal Hizmet: Eleştirel Bir Bakış. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 21(2). s. 89-104.
- Pugh, G. L. (2014). The Experiential Learning Cycle in Undergraduate Diversity and Social Justice Education. *Journal Of Teaching Social Work*, 34(3). s. 302-315.
- Sheafor, B. W. ve Horejsi C. J. (2012). *Sosyal Hizmet Uygulaması: Temel Teknikler ve İlkeler*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Sürgevil, O. (2008). *Farklılık ve İşgücü Farklılıklarının Yönetimine Analitik Bir Yaklaşım*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Thompson, N. (2011). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak*. Ankara: Dipnot Yayınevi.
- Tice, K. (1990). Gender and Social Work Education: Directions for the 1990s. *Journal of Social Work Education*, 26(2). s. 134-144.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35. s. 29-56.
- Zastrow, C. ve Kirst-Ashman, K. K. (2014). *İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre 1*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Zastrow, C. ve Kirst-Ashman, K. K. (2015). *İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre 2*. Ankara: Nika Yayınevi.
- <http://shsempozyum2014.baskent.edu.tr/files/shuetikSORUmlugu.pdf> Erişim Tarihi: 31.12.2019
- <https://socialworkmanager.org/press-blogs/news/diversity-in-social-work-management-and-practice/> Erişim Tarihi: 31.12.2019
- <https://www.who.int/gender-equity-rights/understanding/gender-definition/en/> Erişim Tarihi: 31.12.2019